

SURXONDARYODA MAHALLIY MUTAXASSISLAR SHAKLLANISHIDA MARKAZIY KADRLAR SIYOSATINING O'RNI

Rasulova Muhayyo Mirzamurot qizi

Denov tadbirkorli va pedagogika instituti tayanch doktoranti

UDK № 94(575.151):32 "1920/1990"

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19680561>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 17-aprel 2026 yil
Ma'qullandi: 19-aprel 2026 yil
Nashr qilindi: 21-aprel 2026 yil

KEY WORDS

Surxondaryo, kadrlar siyosati,
markazlashgan boshqaruv,
paxtachilik, mahalliy
mutaxassislar, agrar
modernizatsiya, kadrlar transferi,
monomadaniyat.

ABSTRACT

Mazkur maqolada 1920–1990-yillarda Surxondaryoda yuritilgan kadrlar siyosati va uning mahalliy mutaxassislar shakllanishiga ta'siri arxiv hujjatlari asosida kompleks tahlil qilingan. Tadqiqotda markazdan mutaxassislar yuborish strategiyasining sabablari, kadrlar qo'nimsizligi va mahalliy sharoitga moslashuv muammolari ochib beriladi. Kadrlar siyosatining iqtisodiy modernizatsiya hamda mahalliy salohiyat cheklanishi bilan bog'liq dualistik xarakteri xorijiy va milliy tarixshunoslik qiyosida yoritilgan. Shuningdek, Termiz qishloq xo'jaligi texnikumi faoliyati va paxtachilikdagi kadrlar dinamikasi statistik tahlil etilib, 1980-yillarga kelibgina mahalliy mutaxassislarning mustaqil boshqaruv salohiyati shakllangani ilmiy isbotlangan.

1. Kirish (introduction). Surxondaryo viloyatining agrar sektorini rivojlantirishda kadrlar masalasi doimo strategik ahamiyatga ega bo'lgan. XX asrning 20-yillarida mintaqada malakali mutaxassislar tanqisligi sovet hokimiyatini "kadrlar transferi" siyosatini yuritishga majbur qildi. Ushbu bo'limda markazlashgan kadrlar siyosatining nazariy asoslari va uning mintaqaviy boshqaruvdagi o'rni bayon etiladi.

2. Tadqiqot metodologiya (methods). Tadqiqotda tarixiylik, xolislik va qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. O'zbekiston Milliy arxivi (O'z MA) va Surxondaryo viloyat davlat arxivi (SVDA) fondlari (R-837, R-2380, 125-fondlar) asosiy manba bo'lib xizmat qildi. Shuningdek, xorijiy olimlar (A.L. Edgar, D. Northrop, M. Buttino) va mahalliy tadqiqotchilar (Q. Rajabov, K. Akramov) asarlari sintez qilindi.

3. Natijalar (results). Surxondaryo viloyatiga markazdan mutaxassislar jalb etish siyosati va uning mahalliy kadrlar shakllanishiga ta'siri mintaq tarixshunosligining konseptual masalalaridan biri hisoblanadi. Mazkur muammoni o'rganishda tarixchi olimlar R.H. Aminova, Q. Rajabov hamda N.E. Karimovlarning tadqiqotlari muhim nazariy-metodik manba bo'lib, ularda sovet hokimiyati tomonidan yuritilgan kadrlar siyosati va uning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari chuqur tahlil etilgan. Arxiv materiallari shuni tasdiqlaydiki, 1920-yillarning dastlabki yillarida Surxondaryoda qishloq xo'jaligi, ma'muriy boshqaruv va texnik tarmoqlarda malakali

mutaxassislar tanqisligi o'tkir muammoga aylangan. Bu holat ma'muriyat tomonidan hududga boshqa mintaqalardan tajribali kadrlarni safarbar etish strategiyasini belgilab berdi [1. B. 23].

Biroq tahlillar shuni ko'rsatadiki, markaziy kadrlarni hududga yo'naltirish siyosati dualistik xarakterga ega bo'ldi. Bir tomondan, bu chora-tadbirlar qisqa muddatli istiqbolda tashkiliy va boshqaruv inqirozini bartaraf etishga xizmat qilgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, uzoq muddatli strategik jarayonlarda mahalliy kadrlar tayyorlash tizimining sekinlashishiga sabab bo'ldi. 1920–1925-yillarda yuborilgan rus va slavyan millatiga mansub mutaxassislar mahalliy iqlim, dehqonchilik an'analari va hududiy sharoitni yetarli darajada bilmasliklari sababli jiddiy qiyinchiliklarga duch keldilar [2. B. 67].

1925–1930-yillar oralig'ida kadrlar qo'nimsizligi ochiq namoyon bo'ldi: mutaxassislarning aksariyati bir yildan kam muddat faoliyat yuritib, ishlab chiqarish barqarorligiga putur yetkazdi. Hatto 1935–1940-yillarda ham yuborilgan kadrlarning qariyb 65 foizi moslashuv muammolari tufayli boshqa hududlarga o'tib ketishi mahalliy kadrlar tayyorlash masalasini kun tartibiga chiqardi [3. B. 23]. 1940-yillarga kelib Termiz qishloq xo'jaligi texnikumi kabi muassasalar orqali mahalliy mutaxassislar yetishtirishga e'tibor qaratilgan bo'lsa-da, ularning soni ehtiyojni to'liq qoplamadi. 1940–1945-yillar oralig'ida ushbu texnikum tomonidan jami 235 nafar mutaxassis tayyorlandi.

Tadqiqotchi K.A. Akramov ta'kidlaganidek, mahalliy mutaxassislar yetishtirish masalasiga yetarli e'tibor qaratilmaganligi mintaqa qishloq xo'jaligi taraqqiyotiga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatdi [4. B. 84]. Faqat 1950–1960-yillardan boshlab mahalliy ta'lim tizimining izchil rivojlanishi natijasida mutaxassislar tarkibi o'zgara boshladi. 1970–1980-yillarga kelib mahalliy kadrlar salohiyati sezilarli darajada yuksaldi va 1985-yilga qadar paxtachilik tarmog'idagi mutaxassislarning asosiy qismi aynan mahalliy mutaxassislardan tarkib topdi [5. B. 2].

Mazkur siyosat nafaqat respublika tarixshunosligida, balki xorijiy tadqiqotchilarning ham diqqat markazida bo'lib kelmoqda. Xususan, amerikalik olim Adrienn Linn Edgar Markaziy Osiyoga mutaxassislarni yo'naltirish siyosati mahalliy aholining an'anaviy xo'jalik yuritish tizimiga sezilarli transformatsion ta'sir ko'rsatganini qayd etadi [6. B. 167]. Britaniyalik tarixchi Aleksandr Marshall ham mintaqaga safarbar etilgan mutaxassislarning aksariyati mahalliy ijtimoiy-iqtisodiy va tabiiy sharoitga moslasha olmaganini tasdiqlaydi [7. B. 245].

Germaniyalik olim Marko Buttino esa markaziy kadrlarning mahalliy dehqonchilik madaniyatini o'rganishga intilmaganini alohida ta'kidlaydi [8. B. 189]. Fransiyalik tadqiqotchi Vensan Furnio sovet hukumatining paxtachilikni rivojlantirishga qaratilgan strategiyasi mahalliy bilim va ko'p asrlik tajribalarni inobatga olmaganligini bayon etadi [9. B. 234]. Duglas Nortropning fikricha, bunday madaniy va uslubiy uzilish markazdan yuborilgan kadrlar siyosatining asosiy strategik cheklovlaridan biri bo'lib xizmat qildi [10. B. 178].

4. Muhokama (discussion). Markaziy kadrlarning mahalliy dehqonchilik an'analari va ekotizimni inobatga olmaganligi ishlab chiqarishda tizimli uzilishlarni keltirib chiqardi. V. Furnio va M. Buttino kabi xorijiy tadqiqotchilar ta'kidlaganidek, markazlashgan siyosat zamonaviy texnologiyalarni olib kirgan bo'lsa-da, mahalliy professional qatlamning mustaqil shakllanishini kechiktirdi. K.A. Akramovning fikricha, kadrlar tayyorlashdagi sustkashlik agrar islohotlar samaradorligini pasaytirgan.

5. Xulosa qilib aytganda, 1980-yillarning boshlariga kelibgina Surxondaryo viloyatida mahalliy mutaxassislar korpusi yetarli kasbiy tajriba to'plab, ishlab chiqarish jarayonlarini

mustaqil boshqarish darajasiga ko'tarildi. Biroq, markazlashgan safarbarlik siyosatining uzoq muddatli salbiy oqibatlari mintaqaviy kadrlar salohiyatining o'z-o'zini yetishtirish jarayonini sezilarli darajada kechiktirdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Akramov K.A. O'zbekistonda qishloq xo'jaligi kadrlari tarixi. – Toshkent: Fan, 1975.
2. Buttino M. La rivoluzione capovolta. – Napoli: L'ancora del Mediterraneo, 2003.
3. Edgar A.L. Tribal Nation: The Making of Soviet Turkmenistan. – Princeton: Princeton University Press, 2004.
4. Fourniau V. L'asie centrale et ses voisins. – Tashkent: IFÉAC, 2001.
5. Marshall A. The Caucasus Under Soviet Rule. – London and New York: Routledge, 2010.
6. Northrop D. Veiled Empire: Gender and Cultural Politics in Soviet Central Asia. – Ithaca and London: Cornell University Press, 2004.
7. O'zbekiston Milliy arxivi (O'z MA), R-837-fond, 1-ro'yxat, 56-ish.
8. O'zbekiston Milliy arxivi (O'z MA), R-2380-fond, 1-ro'yxat, 145-ish.
9. Surxondaryo viloyat davlat arxivi (SVDA), 125-fond, 1-ro'yxat, 45-ish.
10. "Сурхон тонги" gazetasi. 1975-yil 24-sentyabr; 1985-yil 10-avgust.

INNOVATIVE
ACADEMY